

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

צח.

תורה אור

כי למועד מועדים. אלמא יש קץ בדבר: וכלנו נפץ יד עם קדש. כשתכלה תקומתם וחזק ידיהם שהיתה נפולה אילך ואילך גבורה ותועלת לפשוט אנה ואנה ואחר שתכלה גבורתם שהיו שפלים למאד: **סליניה.** אלו הנרות ויצא משיח כדלמרינן כי אולת יד: מגולה מזה.

כשתמן ארץ ישראל פריה צעין יפה או יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה יותר: ר' אליעזר אומר מזה. הפסוק כשתראה דלחין שום אדם שמתכר ואף שזכר הצמחה לא נהיה והיינו כדלמרינן עד שתכלה פרותה מן הכיס אין מעות מזויות צדיק: **שכר צמחה.** עבודת האדמה שהיא על ידי צמחה איננה: וליוצא ולצא אין שלום. או יצא משיח: [שלום רב]. והיינו וליוצא ולצא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה דינם לנצח ולצא צלום כדכתיב שלום רב למושי תורתך אפילו לנהנה אין שלום: מן הלא מרוב הצרות. ל"א מיצר הרע: שקולין. שזין שער התבואה ויין רוחי כדלמרינן חמישית שוצע גדול. ל"א שקולין שזין שכולן יקרין: כשמן אוילך. שהיו כולן קפויין וכיון שהם קפויין אין דגים נמצאין צמחה: עד שהכלה מלכות הולא. שלא תהא להם שום שלטנות לישראל אפילו שלטנות קלה ודלה: נטושותיו. ענפים קטנים כלומר השרים והשופטים: והסו נשם הסס. כלומר שתצא להם גאולה ויחסו צלל שדי: סיגיד. מערבות שכן: צדייק. המוצילים לראשי עם: יהירי. גסי רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין שמצטרין לישראל. צמק' שבת (דף עה). פלוגתא איכה למאן דלמר אמגושי חרשי ואיכה מ"ד גופי עובדי כוכבים: גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים: המוצרין את ישראל בתקלות: ואחרון כבור סיגיד. רבים וגדולים צבוקתם כשאחרון ואסלקם ממך אזי אסירה כל צדייק: אמגושי. אדלנים מיראת המקום: סיגיד. כמו רב דמתרגמינן קאי: משפטי. כמו [א] (פסיה) שופטין: פנה אויבך. גזירפטי: נוספה.

- (א) ג'יל אלוהו. (ב) חמניה
- י. ע"ש ו"טו"ג. (ג) עין
- רש"י בח"א. (ד) שבת קל"ג.
- ע"ש. (ה) שבת קל"ג.
- (ו) הכתובים פתחי מלכות
- ממנו עניי וכן בטור י"ד
- כי כמו איתא תרלה וכל
- לנומן ושביה צדקה ודלא
- כמ"ש רש"י בח"א שנתק
- בוה טובא דבי' עד שילא
- שופטים מישראל וכו' ע"ש
- כנס לנשחא שניה עדים
- נאמנים העמדים וטור אחי
- לפטרין. (ז) גזירי הערין
- גאז דלפתי פי סריטי
- וטורי השרים. (ח) ע"י
- בשי"י הכא ויני בשי"י
- דע"ו. ג' ד"ה מי מצאג וכו'
- בארג לטון פרס משוכה כמו
- סוסי מצרג בתלק ע"ש.
- (ט) ולעיל א"ל.
- (י) כמ"ס: מ"ד עובדי ע"י.
- (יא) כמ"ס: שופטי אומות
- (יב) וטונון. שרל.
- (יג) ג'יל דומי. (יד) כמ"ס:
- רומי.

הגהות הגר"א

- [א] גבי הפתחה דקרבא.
- מנחם מינן דקרבא וי"ב
- דרומי: [ב] רש"י ד"ה
- משפטינו כמו (לפניה ג)
- מנחם לפניה ג:

הגהות מהר"ב

- רנשוברג
- [א] גמ' שנתמר וכתר
- הוללים שנתמרות ולא
- הנטישות הסר ל"א:

מוסף רש"י

אי בטלי יהירי. ישראל ממייהים צבוקת ונבלוטי יהיום פפסיס הללו. בטלי אמגושי. ינטו ממתיים ומדיהים המשיחיים אותם (שבת קל"ג). אי בטלי דייני. רשעים מישראל שמתין דין. בטלי. מעל ישראל. גזירפטי. נושאי שטל. עובדי כוכבים (סו"ס). סיגיד. הם גפי הרוח שמגליו עמנו, לטון שבה מלא. ואחר כך ואסיה כל צדייק. אלו אותם המצדלים שגאלי ישראל מן הקינים שבקייסה ובכחמות (סו"ס).

כמו (ישעיה י) כמקום נוסק וכמו (שם נח) יאלכס סס. רוח המקום נוקבת וממרבנת אומן עם הנרות הצלות שאף הוא ממכוין להשמדם: **יירשו ארץ.** היינו גאולה: **עם ענני שמיא כבר אינש אפי.** במהירות: **וכפינו עני ורובע על החמור.** כעני הצבא על חמורו צעלות: **סוסי צדקה.** סוס מסוקו ו ומכוון ונאה שיש לי דגנאי הוא שיצא על חמור. מלגלג היה. ל"א סוסיא צדקה סוס צדוק לרוץ: **זר חיוור גווי.** כלום יש לך סוס זר מזה גוויין שחמור שלו כן הוא. צמלמא צעלמא דמיי: **חיוור.** מזה צלשון פרסי: **האדון הוה.** שכינה היתה עמהם: **קול שלשה.** דשכינה הוה צדדייהי: **לידיה.** למשיח: **צפתחא** (י) דקרבא.

נראה למורי לא צפתח העירי' ממס אלא גן עדן הוא כנגד כל העולם וקאמר ליה דצדומו דז של גן עדן שנגד פתח העירי' משיח שרוי: **סוצני חללים.** מנוגעים והוא נמי מנוגע דכתיב (ישעיה ג) והוא מחולל מפשעינו וכתיב (שם) תליינו הוא נשא: **נולסו.** מי שיש לו חרע וחמש נגעים: **אסרי לכו ושרו צדא וימלא.** מתירין כל נגיעתן ציחד ומקמינן אותן וחזרין וקושרין אותן: **ואיסו.** משיח: **שרי חד.** נגע ומקנחו וקושרו ואח"כ ממיר האחר. ועושה כן ואינו ממיר שני נגעים יחד דסבר אי צעי לי לנצח ולגאל את ישראל לא איתעבי כתי קשרית שני נגעים: **אמר ליה.** ר' יהושע למשיח לתימת אחי מר אמר ליה היום: **אצטק לך ולצדיק ועולם כהא.** דלא לאו צדיקים גמורין אחס לא היה יהיב לך שלמא ולא היה מדכר שמייה לצדק: **היום אס צקולו.** של הקדיש תשמעו: **השער הוה.** של עיר רומי שצעיר רומי היה אותו שער: **ואן מספיקין לנטוסו.** פעם שלישי: **מי פמיים.** שירדן נוצע מוננו כדמתיא צבוקת (דף קה). ירדן יוצא מעמרת פמיים ומפרש אתם שפיר: **העמיקו ארוני.** עשו לי קצר צקרקע עמוק: **שאין**

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו אמר לו רבי אליעזר והלא כבר נאמר: **אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר:** **ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור ויום ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו' ושחק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר:** **3 ואתם הרי ישראל ענפכם חתנו ופריכם תשא לעמי ישראל וגו' רבי (אליעזר) אומר אף מזה שנאמר:** **4 כי לפני הדימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר:** **5 מאי ליוצא ולבא אין שלום מן הצר רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב בהם שלום דכתיב:** **5 שלום רב לאהבי תורתך אין שלום מפני צר ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולן שקולין אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא שנאמר:** **6 אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוילך וכתב:** **7 (בתריה) ביום ההוא אצמיה קרן לבית ישראל אמר רבי המא בר חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הולא מישראל שנאמר:** **8 וכתר הזוללים במזמרות:** **9 וכתוב בתריה:** **9 בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם ממשך ומורט אמר זעירי אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר:** **10 כי אז אסיר מוקרבך עליוי גאותך וכתוב:** **11 והשארתי בקרבך עם עני ודל וחמו בשם ה' אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר בר"ש:** **12 אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושופטים מישראל שנאמר:** **12 ואשיבה ידי עלך ואצרוף כבור סיגיד וגו' ואשיבה שופטיך:** **13 אמר עולא אין ירושלים נפרדת אלא בצדקה שנאמר:** **13 ציון כמשפט תפדה ושביה בצדקה אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי דייני בטלי אמגושי:** **14 הסייר ה' משפטך פנה אויבך אמר ר' יוחנן אם ראת דור שמתמעט והולך חכה לו שנאמר:** **15 ואת עם עני תושיע וגו' אמר רבי יוחנן אם ראת דור שמתמעט והולך שנאמר:** **16 כי יבא כנהר צר (ו) רוח ה' נוססה בו וסמך ליה ובה לציון גואל ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי וכתוב:** **17 ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו חייב דכתיב:** **18 וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפניע וכתוב:** **19 למעני אעשה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי כתיב:** **20 בעתה וכתוב:** **20 ואתה וכתוב:** **22 עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישד ליה סוסיא (י) ברקא דאית לי אמר ליה מי אית לך בר חיוור גווי ר' יהושע בן לוי יהושע בן לוי יהושע בן לוי רמי בן יוחאי אמר ליה אתינא לעלמא דאתי אמר ליה אם ירצה אדון הזה אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג' שמעתי אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה זיל שיליה לדידיה והיבא יתיב אפיתחא (יא) דקרתא ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא איעבך אול לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל היום אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל אבטחך לך ולאבך לעלמא דאתי א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך:** **23 היום אם בקולו תשמעו שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר מתיירא אני שמא תבקשו ממני אות אמרו לו אין אנו מבקשין ממך אות א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו לו רבינו תן לנו אות אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות אמרו לו ואף על פי כן אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם ונהפכו לדם בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני שאין**

- 1. אם תשוב וישראל
- 2. ואשמע את האיש
- לבוש הבדים אשר
- ממעל למימי היאור ויום
- ימינו ושמאלו אל
- השמים וישבע בחי
- העולם כי למועד
- מועדים וחצי וככלות
- נפץ יד עם קדש תכלינה
- כל אלה: דניאל יב ז
- 3. ואתם הרי ישראל
- ענפכם חתנו ופריכם
- תשא לעמי ישראל כי
- קרבו לבוא:
- יחזקאל לו ח
- 4. כי לפני ימים ההם
- שכר האדם לא נהיה
- ושכר הבהמה איננה
- וליוצא ולבא אין שלום
- מן הצר ואשלה את כל
- האדם אשר ברעהו:
- וכריה ח י
- 5. שלום רב לאהבי
- תורתך ואין כמו
- מכשול:
- החלים קיט קסה
- 6. או אשקיע מימיהם
- ונהרותם כשמן אוילך
- ואם אויבך אלהים:
- יחזקאל לב יד
- 7. ביום ההוא אצמיה
- קרן לבית ישראל ולך
- אתן פתוחן פה בחובם
- ודיעו כי אני יי:
- יחזקאל כט כ
- 8. כי לפני קציר בכם
- פרח וצמר גמל יקיה צבא
- זכרת וזוללים במזמרות
- ואת הקטישות הסייר
- ישעיהו יח ה
- 9. בעת ההיא יביל שי
- לך צבאות עם
- משפך ומורט ומע
- גורא מן הוא ואלהה גוי
- קו קר ומבוסה אשר קואו
- הדריים ארצו אל מקום
- שם יי צבאות הר
- ישעיהו יח ז
- 10. ביום ההוא לאתבושי
- מכל עלילתיך אשר
- פשת בי כי אז אסיר
- מקרבך עליוי ואתך וכל
- תוספי לבהך עוד בדר
- צפניה ג יא
- 11. והשארתי בקרבך
- עם עני ודל וחסו בשם
- יי: צפניה ג יב
- 12. ואשיבה ידי עליך
- ואצרוף כבר סיגיד
- ואסירך כל בדיליך:
- ואשיבה שפטיך
- בקראשנה ויצעך
- בבתחלה אחר בן יקרא
- לך עיר הצדק קדשה
- נאמנה:
- ישעיהו א כה-כו
- 13. ציון כמשפט תפדה
- ושביה בצדקה:
- ישעיהו א כז
- 14. הסייר יי משפטך
- פנה אויבך מלך ישראל יי
- בקרבר לא תיראי רע
- עוד: צפניה ג טו
- 15. ואת עם עני תושיע
- ועניך על רמיים
- תשפיל:
- שמואל ב כב כח
- 16. וייראו מפערכ את
- שם יי וממורתי פמש את
- כבודי פי יבוא כהר יצר
- רתי יי נקסה בו:
- ישעיהו נט יט
- 17. ועמך בלם צדיקים
- לעולם יירשו ארץ נצר
- משעי מעשה ידי
- להתקפאר:
- ישעיהו ס כ
- 18. וירא כי אין איש
- וישתומם כי אין מפניע
- ותועש לו וירעו וצדקתו
- היא סמכותו:
- ישעיהו נט טו

19. למעני למעני אעשה כי אין יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישעיהו מח יא
 20. הקטן וקיה לאלף וצדקיר לגוי עצום אני בעתה אחישנך: ישעיהו ככ כ
 21. תוה היות בחווי לקיאי וארו עם עניי שמאי
 כבר אגש אתה הוה ועד עתיק וימאי משה וקדמוהי הקרבוה: דניאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתות: וכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו דיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז